

Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen

Pressträff, 23 augusti 2023

Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen

BETÄNKANDE AV
UTREDNINGEN OM
BARNNS MÖJLIGHETER ATT
UTKRÄVA SINA RÄTTIGHETER

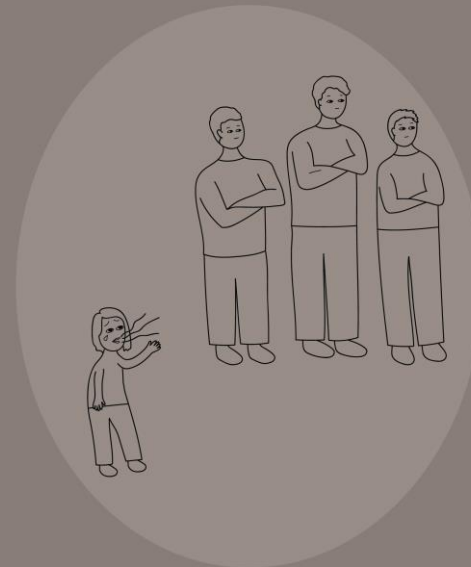

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR
SOU 2023:40

 Regeringskansliet

103 33 Stockholm Växel 08-405 10 00 www.regeringen.se
ISBN 978-91-525-0673-8 ISSN 0375-250X

Översatt: Rikard Sjöberg, IS
Bild: Nils Erik Lind

Kommittédirektiv 2022:35

- Regeringsbeslut den 28 april 2022 om kommittédirektiv om barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

Särskild utredare Anita Linder

Huvudsekreterare Christopher Carlson

Sekreterare Lina Hjorth Warlenius

Syfte och mål med utredningen

Det huvudsakliga *syftet* har varit att redogöra för och analysera barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

Målet har varit att identifiera eventuella brister och vid behov föreslå åtgärder som förbättrar barns möjligheter att utkräva sina rättigheter.

Utredningsarbetet

- Barn och ungas åsikter och erfarenheter
- Sakkunniga och experter
- Möten med myndigheter
- Enkätundersökning
- Kontakter med civilsamhällesorganisationer
- Internationella kontakter och studiebesök
- Kontakter med andra, t.ex. utredningar, forskare och advokater

Särskilt om samtal med barn och unga

- Utredningen har samarbetat med civilsamhällesorganisationer.
- Utredningen har haft samtal med totalt 34 barn och unga, i åldrarna 15 till 23 år varav 30 flickor och 4 pojkar.
- Ungdomarna har haft erfarenheter av utsatta livssituationer och att försöka utkräva sina rättigheter i kontakt med domstolar och förvaltningsmyndigheter. För utredningen har barn och ungas berättelser varit väsentliga för att belysa hur barn och unga kan uppleva dessa kontakter.

- Utredningen även gjort en sammanställning av samtal och undersökningar om barns åsikter och erfarenheter som har gjorts av andra organisationer och myndigheter.
- Genom att lyssna in barns åsikter, erfarenheter och perspektiv har utredningen fått ta del av brister och förslag på lösningar som kanske inte hade uppmärksammats annars.

Utredningsuppdraget

Utredningens uppdrag består av tre deluppdrag som alla rymms inom ”kappan” barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

Deluppdrag 1: det tredje tilläggsprotokollet

Att ta ställning till om Sverige bör ratificera det tredje fakultativa tilläggsprotokollet till barnkonventionen om en individuell klagomålsmekanism och analysera konsekvenserna av en eventuell ratificering.

Deluppdrag 2: barns möjligheter att utkräva sina rättigheter

Att kartlägga och analysera om det finns problem eller begränsningar vad gäller barns reella möjligheter att klaga på rättighetskränkningar enligt barnkonventionen, i domstol och vid förvaltningsmyndigheter inom ramen för ett mål eller ärende där barnet är part.

Faktiska möjligheter

Utredningen granskar barns faktiska möjligheter att tillvarata sina rättigheter från vardag till domstolsprocess, hit hör exempelvis tillgången till generell information, kunskap och stödfunktioner

Klagomålsprocess

Utredningen granskar formella möjligheter för barn att exempelvis överklaga beslut, komma till tals i en process och få ett rättsligt biträde

Ärende och beslut

Utredningen granskar formella möjligheter för barn att exempelvis initiera beslut och komma till tals i ärenden hos myndigheter

Verksamhet

Utredningen granskar **inte** verksamheters resurstilldelning, personalsituation, kvaliteten i olika verksamheter eller frågor om riktigheten i enskilda bedömningar som rör barn

Deluppdrag 3: barnombud inom civilsamhällesorganisationer

Att analysera och redovisa för- och nackdelar med att staten bidrar till att etablera funktioner inom civilsamhällesorganisationer med uppgift att ge stöd till barn i kontakten med domstolar och förvaltningsmyndigheter.

Utredningens resultat: deluppdrag 1 – det tredje tilläggsprotokollet

Utredningens förslag:

1. Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande.
2. Barnombudsmannen bör få i uppdrag att följa utvecklingen av tillämpningen av tilläggsprotokollet och bör kunna föreslå åtgärder för en bättre implementering av protokollet.

Varför bör Sverige ratificera tilläggsprotokollet?

- Frågan om en ratificering av tilläggsprotokollet är ytterst en politisk fråga om vilka internationella överenskommelser som Sverige ska ansluta sig till.
- Utredningens bedömning är att fördelarna med en ratificering överväger de nackdelar som finns.

- Tilläggsprotokollet har en utformning som Sverige bör kunna godta och det innehåller inga nya materiella bestämmelser.
- Barnkonventionen ratificerades för drygt 30 år sedan och är sedan 2020 svensk lag. Att möjliggöra en individuell klagorätt för påstådda kränkningar av barnkonventionen skulle vara ytterligare en åtgärd för att öka möjligheterna för barn att få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda.

- Tilläggsprotokollet blir den yttersta garanten för en prövning av en påstådd kränkning.
- Tilläggsprotokollet kan bidra till ökad kunskap och stärkt kompetens om konventionen då prövningen av enskilda ärenden synliggör hur tolkning och tillämpning kan ske.
- Brister i den nationella klagomålsordningen kan synliggöras och åtgärdas.
- En majoritet av EU-länderna har anslutit sig till protokollet.

- Brister i hanteringen av klagomål, t.ex. långa handläggningstider och brister i FN-kommittéernas utlåtanden, kan inte vara ett skäl i sig för varför inte barn ska ges möjlighet till prövning.
- Det är framför allt är migrationsärenden som kommer att bli aktuella klagomålsärenden mot Sverige.

Utredningens resultat: deluppdrag 2 – de nationella rättsmedlen

- Utredningen har identifierat en rad brister som försvårar och ibland omöjliggör barns möjligheter att utkräva sina rättigheter. Det rör sig såväl om processuella hinder som om brister i tillgänglighet och information.
- Utredningen har ett stort antal förslag, bl.a. 15 författningsförslag, för att säkerställa barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

➤ Exempel på förslag av processuell karaktär

- Barn (oavsett ålder) ska ges rätt till offentligt biträde i mål och ärenden om umgängesbegränsning eller hemlighållande av vistelseort enligt LVU.
- Rätten för barn under 15 år att överklaga placeringsbeslut och beslut om särskilda befogenheter enligt LVU ska förtydligas.
- Barn under 15 år ska ges möjlighet att ansöka om att offentligt biträde ska förordnas (för de fall där rätt till biträde finns).

- Barn ska oavsett ålder ges rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter fattade av SiS, i dag har bara barn under 15 år denna rätt.
- Det förtydligas även att barn som inte fyllt 15 år kan överklaga dessa beslut.
- Barns rätt till information om beslut och hur dessa överklagas ska förtydligas i LPT och LVU.

- Offentliga biträden enligt LPT för barn under 15 år blir utan särskilt förordnande barnets ställföreträdare, så att barn under 15 år kan överklaga beslut med mera även om vårdnadshavaren inte samtycker.
- Barn som vårdas med stöd av LPT och som inte har fyllt 15 år får rätt att initiera en domstolsprövning och en stärkt rätt att höras i domstol.

- När information lämnas till barn ska hänsyn tas till ålder och andra individuella förutsättningar så att informationen lämnas på ett sätt som barnet förstår. Detta förtydligas i LPT, LSS, LVU, socialtjänstlagen och i utlänningsförordningen.

- **Övergripande förslag som rör tillgänglighet, vägledning, information med mera**
- Barnombudsmannens bör ges tre separata uppdrag, bl.a. att tillhandahålla information om barns klagomöjligheter, ansvariga myndigheter och instanser med mera. Detta kan ske genom utvecklandet av Barnombudsmannens befintliga webbplats och på andra lämpliga sätt.

- Domstolsverket föreslås få i uppdrag att redovisa det arbete som bedrivs och de åtgärder som vidtagits i domstolarna för att utveckla barns möjligheter till delaktighet, information och ett bra bemötande i domstolsprocesser där barn är parter eller annars berörda samt det arbete som Domstolsverket bedrivit för att ge stöd till domstolarnas i detta arbete.

- Förslag om ytterligare utredning av vissa frågor, bl.a. barns möjlighet att få en starkare processuell ställning och tilldelas ett eget juridiskt biträde i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Utredningens resultat: deluppdrag 3 – civilsamhällets roll och uppdrag

Utredningens bedömning:

- Behov av en aktör som ger stöd till barn med omfattande behov av stöd och hjälp.
- Staten bör bidra till att etablera barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud.

- Staten ska finansiera, reglera och på andra sätt bidra till att barnrättsbyråerna utvecklas och fungerar på bästa sätt.
- Målsättningen är att det på sikt ska finnas barnrättsbyråer som
- erbjuder verksamhet med oberoende barnombud över hela landet, i varje län.
- Etablerandet av barnrättsbyråer med oberoende barnombud bör ske stegvis och inledas med en försöksverksamhet.

Utredningen föreslår en förordning om statsbidrag till en försöksverksamhet. Socialstyrelsen blir ansvarig myndighet för beslut om bidrag och får i uppdrag av regeringen att samordna och utvärdera försöksverksamheten.

Närmare om utredningens förslag

- Barn i behov av stöd – vilken är målgruppen?
- Vad är barnrättsbyråernas uppdrag och barnombudets uppgifter?
- Varför ska stödfunktionen för barn bedrivas inom civilsamhällesorganisationer?
- Försöksverksamhet, utvärdering och uppföljning
- Regeringsuppdrag till Socialstyrelsen

Sammantagen bedömning och förslagens konsekvenser

- Utredningen anser att förslagen sammantaget bidrar till förbättrade möjligheter för barn att få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda samt ökade möjligheter till upprättelse vid rättighetskränkningar.
- Utredningens förslag att stärka barns processuella möjligheter att i det svenska rätts- och förvaltningssystemet utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen är förändringar som behövs även om Sverige skulle välja att inte ratificera tilläggsprotokollet.

- Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv anser utredningen att förslagen på sikt kommer att ha positiva konsekvenser. Att barn får förbättrade möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen och ökade möjligheter till upprättelse bör leda till en ökad rättssäkerhet och därför generellt inverka gynnsamt på samhällsekonomin.

Tack!

